

ZORGEN VAN HET AMERIKAANSE ACCOUNTANTSBEROEP

door *drs. Ph. L. Ferwerda*

Inleiding

Voor het accountantsberoep, dat in belangrijke mate gebaseerd is op het in zekere zin blinde vertrouwen, dat het publiek in zijn arbeid moet hebben, kan veel en aanhoudende publiciteit reden tot een zeker onbehagen zijn. Dit onbehagen kan omslaan in bezorgdheid, indien die publiciteit gevoed wordt door minder gewenste ontwikkelingen rond het beroep. Dit laatste doet zich thans voor in het Amerikaanse accountantsberoep dat reeds enige jaren in het volle licht van de publiciteit staat. Als hoofdthema's in die publiciteit kunnen worden genoemd, enerzijds de verschijnselen verband houdend met op relatief grote schaal tegen accountants ingediende schadeloosstellingseisen wegens beroepsaansprakelijkheid en anderzijds de verschijnselen verband houdend met controverses over de accounting principles. Hoewel voornamelijk kantoren en accountants van de zgn. „big eight”¹⁾ er rechtstreeks bij betrokken zijn, wordt de weerslag van de verschijnselen op het gehele beroep vrijwel algemeen als zeer ernstig beschouwd. Leidende figuren van het beroep besteden dan ook, zowel binnen de beroepsorganisatie A.I.C.P.A.²⁾ als daarbuiten, een onevenredig groot deel van hun tijd en energie om de positie van het beroep en de eigen kantoren te verduidelijken en te versterken.

Dit artikel heeft ten doel de lezer te informeren - zonder commentaar - over ontwikkelingen verband houdend met bovengenoemde verschijnselen. Zowel de betekenis van het Amerikaanse beroep als de aard van de verschijnselen zijn daartoe aanleiding.

Schadeloosstellingseisen wegens beroepsaansprakelijkheid

Nadat andere beroepen reeds eerder getroffen werden door exorbitante schadeloosstellingseisen wegens beroepsaansprakelijkheid, wordt thans het accountantsberoep geconfronteerd met dit voor Nederlandse begrippen wonderlijke zo niet ontstellende aspect van de Amerikaanse maatschappij.

De schattingen van het aantal grote rechtszaken waarbij accountants partij zijn lopen aanzienlijk uiteen. In het voorjaar van 1966 werd geschat dat er 50 processen liepen, latere schattingen kwamen op 100 uit. Daar sommige schattingen zijn gebaseerd op het aantal eisende partijen, en er meerdere eisers in een zaak betrokken kunnen zijn, komen deze schattingen hoger uit dan die welke gebaseerd zijn op de rechtsgedingen zelf. Er wordt verondersteld, dat bovendien nog rechtszaken lopen met accountants als partij, die niet in de publiciteit zijn gekomen en die slechts bekend zijn bij de betrokken partijen. Naast de civiele zaken zijn in een geval accountants, zowel partners als medewerkers, verwickeld geraakt in strafzaken.

Volgens de Securities Act van 1933 rust, indien de financiële stukken waarop de accountant een goedkeurende verklaring gaf een gebrek vertonen, op de accountant de last om te bewijzen dat hij niet schuldig is. Een belegger, die een klacht zou willen indienen, behoeft niet aan te tonen dat hij op de stukken heeft ver-

¹⁾ De grootste acht accountantskantoren in de Verenigde Staten.

²⁾ American Institute of Certified Public Accountants.

trouwd, zelfs niet, dat hij ze heeft gelezen, noch ook dat zijn verlies veroorzaakt werd door een fout van de accountant. De accountant dient te bewijzen dat zijn controle toereikend was.

Vrijwel alle lopende civiele zaken zijn gebaseerd op beschuldigingen over fouten in de uitoefening van de controlefunctie. Daarbij worden echter niet alleen individuele accountants aangesproken doch ook associaties en wel voornamelijk de zeer grote. Als eisers treden op zowel aandeelhouders, banken en andere crediteuren als trustees.

Aanzienlijke bedragen worden van de accountants(kantoren) geëist. Bedragen van miljoenen, zelfs tientallen miljoenen dollars per geval komen voor.

In het algemeen zijn de publicaties niet erg informatief over de merites van de toegepaste „auditing standards” en „procedures”³⁾. Dat hoeft geen verwondering te wekken. Er kan bij betrokkenen, waaronder de accountants, om uiteenlopende redenen sterke weerstand bestaan om bepaalde informatie openbaar te maken. Daarenboven zal het voor buitenstaanders, die geen deskundigen op het gebied van de controle zijn, moeilijk vallen om zich een oordeel te vormen over de betekenis van de toegepaste controles voor het oordeel van de accountant. Aan de heer Robert M. Trueblood, oud-president van het A.I.C.P.A., wordt de uitlating toegeschreven dat de stroom van schadeloosstellingseisen een gebrek aan begrip toont over hetgeen een accountantskantoor doet⁴⁾.

Over de uitkomsten van de processen tonen weinig leden van het Amerikaanse beroep zich bezorgd. De indruk bestaat algemeen dat vele vervolgingen zijn ingesteld voor hun „nuisancevalue”, in de hoop op een minnelijke schikking. Ter illustratie hiervan kan worden gewezen op het aanbod tot schikking dat 4 eisende banken in een geval (Otis-McAllister) deden: de accountants die aansprakelijk werden gesteld voor een schade van tezamen ruim 6 miljoen dollars konden schikken voor ongeveer 1,3 miljoen dollars. De verzekeraars van de accountants besloten dit aanbod af te wijzen en te procederen.

Worden de uitkomsten van de processen i.h.a. met vertrouwen tegemoetgezien, andere aspecten van de processen vervullen de Amerikaanse beroepsgenoten met grote zorg.

De golf van voor vele buitenstaanders onverwachte bedrijfssluitingen van de laatste jaren heeft in de pers en ook daarbuiten geleid tot uitingen van onzekerheid over het fungeren van accountants, niet alleen in de desbetreffende specifieke gevallen, maar ook in het algemeen van het beroep als geheel. In het bijzonder wordt de vraag opgeworpen of de Amerikaanse accountants voldoende onafhankelijk zijn ten opzichte van de leiding van de soms zeer grote ondernemingen. Er zijn suggesties gedaan om de onafhankelijkheid van accountants te versterken. Zo is bijvoorbeeld weer de oude suggestie opgedoken, dat ondernemingen periodiek van accountant zouden moeten wisselen. Een andere suggestie is, dat de accountant van een onderneming zou moeten worden gekozen door de aandeelhoudersvergadering op voordracht van een commissie uit de aandeelhouders. In die commissie zou de directie slechts een adviserende stem hebben. Thans wordt gewoonlijk de accountant benoemd op voordracht van de „board”.

³⁾ Als uitzondering kan worden genoemd het artikel van Richard J. Whalen in Fortune, november 1965, getiteld: „The Big Skid at Yale Express”, hoewel ook daarin nog veel vragen onbeantwoord blijven.

⁴⁾ Dun's Review, maart 1967, „Accounting - The other Side of the Ledger”.

Het beroepsfungeren in de Verenigde Staten heeft al sedert geruime tijd duidelijk invloed ondergaan van de voorschriften (en de dreiging met voorschriften) of uitspraken („releases”) van de Securities and Exchange Commission (S.E.C.). Ook in de huidige ontwikkelingen speelt de S.E.C. een rol, die vooralsnog in hoofdzaak beperkt is gebleven, maar van de mogelijkheid tot ingrijpen door de S.E.C. gaat een onmiskenbare invloed uit op het vrije beroep.

Functionarissen van de S.E.C., waaronder de voorzitter, de heer Manuel F. Cohen en de chieff-accountant, de heer Andrew Barr, hebben te kennen gegeven, dat de controlerende functie van de accountant in gevaar kan worden gebracht indien daarnaast bij dezelfde onderneming op grote schaal „management services” worden verleend. Zoals bekend hebben de „management services” door accountantskantoren in de Verenigde Staten een grote vlucht genomen.

In een concreet geval heeft de S.E.C. reeds een officieel standpunt ingenomen nl. door „as a friend of court” een „brief” te deponeren waaruit blijkt dat een accountant verplicht is om het publiek onmiddellijk te informeren over gebreken in de resultatenrekening van een cliënt welke zijn ontdekt na de publicatie van de accountantsverklaring.

Een ander verschijnsel houdt verband met de processen als zodanig. De zeer omvangrijke en gecompliceerde processen vergen niet alleen hoge bedragen aan kosten voor juridische bijstand, maar ook veel tijd van de toppartners van de grote kantoren. Recentelijk is bekend geworden, dat een groot accountantskantoor ruim 2 miljoen dollars heeft aangeboden voor de schikking van schadeloosstellingseisen, welke in totaal tientallen miljoenen dollars belopen en betrekking hadden op klachten over gebreken in de jaarrekening van een gefailleerde onderneming (Continental Vending Machine Co). Dit aanbod werd gedaan „to terminate the incredible drain on time of (the firm’s) top partners in the legal proceedings which have now gone on for two years with no end in sight”⁵⁾, terwijl ook de zeer hoge kosten van juridische bijstand een rol speelden. Ten tijde van de dagvaarding had het accountantskantoor in een communiqué de aanklacht „groundless and absurd” genoemd.

De druk, die op bepaalde kantoren wordt gelegd is groot. Zo werden bijvoorbeeld tegen een kantoor in twee jaar tijds 28 schadeloosstellingseisen ingediend voor een totaal bedrag van rond 20 miljoen dollars.

Intussen heeft de golf van omvangrijke en gecompliceerde en vooral ook kostbare processen terughoudendheid doen ontstaan bij verzekeringsmaatschappijen om nieuwe aansprakelijkheidsverzekeringen af te sluiten, terwijl de premies van lopende verzekeringen drastisch werden verhoogd.

Boven weergegeven verschijnselen worden door het beroep als zeer ernstig beschouwd. In verband hiermee heeft het bestuur van het A.I.C.P.A. aan de S.E.C. in de vorm van een memorandum het oordeel gevraagd over een beperking van de aansprakelijkheid, zoals deze thans in de Securities Act 1933 voor accountants geldt.

Controverses over accounting principles

In de publiciteit over het fungeren van het Amerikaanse beroep wordt ook de rol die het beroep speelt met betrekking tot de accounting principles aan kritische

⁵⁾ Wall Street Journal, 6 oktober 1967.

beschouwingen onderworpen, een ontwikkeling die los van de in het voorgaande beschrevene alleen al genoeg aanleiding voor de zorgen zou kunnen zijn. De vrijwel algemeen geuite kritiek is, dat de „generally accepted accounting principles”, waaraan in de Amerikaanse accountantsverklaring bij jaarrekeningen gerefereerd wordt, te weinig concrete inhoud hebben om vermogen en resultaten van ondernemingen te beoordelen.

Als critici kunnen worden genoemd, niet alleen de professionele beleggers, maar o.a. ook beleggingsadviseurs, welke laatsten in verband met de relatief grote spreiding van het aandelenbezit over brede lagen van de bevolking een belangrijke functie in de Verenigde Staten vervullen.

In vele publicaties in de financiële pers wordt met voorbeelden aangegeven hoe uiterlijk identieke posten bij soortgelijke ondernemingen verschillend blijken te worden gewaardeerd of gerubriceerd, waardoor vertekeningen in het beeld van vermogen en resultaten van de vergeleken ondernemingen ten opzichte van elkaar optraden. Verschillen in o.a. de presentatie en waarderingen van duurzame activa, van deelnemingen, en in de toepassing van latente belastingverplichtingen enerzijds, en verschillen in o.a. afschrijvingsmethoden en resultatenverantwoording van deelnemingen anderzijds doen volgens de critici onzekerheid bestaan over de feitelijke vermogenspositie en rentabiliteit (earnings per share) van ondernemingen. En hoewel erkend wordt, dat de laatste jaren mede dankzij het A.I.C.P.A. een toenemende verbetering tot stand is gekomen, wordt de speelruimte in de „generally accepted accounting principles” toch nog veel te groot geacht. Het wordt hieraan geweten, dat de vermogenspositie van recentelijk insolvent gebleken bedrijven veel te rooskleurig kon worden voorgesteld; bijvoorbeeld door de waardering van activa van overgenomen bedrijven tegen overnameprijs, dus zonder de goodwill afzonderlijk te tonen, noch daarop af te schrijven („pooling of interests”). Opmerkelijk is, dat in de publicaties ook aandacht - zij het minder grote - wordt geschonken aan onderwaardering. Zulks is o.m. in de publiciteit gekomen door take-over bids welke aanzienlijk hoger lagen dan uit de jaarrekeningen van de desbetreffende ondernemingen kon worden afgeleid. Ter illustratie wordt gewezen op het blijkbaar groot geachte aantal van 107 take-over bids tegen contant geld die in 1966 zijn bekend geworden. Zelfs grote afwijkingen tussen koerswaarde en de uit de jaarrekening af te leiden waarde van aandelen hebben onzekerheid doen ontstaan over de juistheid van de presentatie in de jaarrekeningen (bijvoorbeeld I.B.M. en Xerox). In de discussie rond de (on)toereikendheid van de „generally accepted accounting principles” komen de Amerikaanse accountants in twee - soms weinig scherp onderscheiden - rollen voor, nl. als individuele accountants, die een oordeel moeten geven over de aanvaardbaarheid van de in jaarrekeningen toegepaste accounting principles en als leden van een beroepsgroep, die leiding geeft aan de ontwikkeling en formulering van toereikende accounting principles. Op problemen welke samenhangen met de laatstgenoemde rol van het beroep heeft het hierna volgende betrekking.

Voor goed begrip - doch wellicht ten overvloede - moge er op worden gewezen, dat in het Amerikaanse accountantsberoep algemeen de overtuiging bestaat, dat het beroep een leidende taak heeft bij de ontwikkeling en vaststelling van accounting principles. Conform deze opvatting werd in 1959 door het A.I.C.P.A. de Accounting Principles Board (A.P.B.) opgericht, waarin thans - mede als gevolg van de kritiek van buitenaf - leidende figuren uit het beroep zitting heb-

ben. De voorbereidende onderzoeken worden verricht door een staf deskundigen, die op full-time basis werken. Voorts wordt ook het bedrijfsleven ingeschakeld o.m. door middel van schriftelijke enquêtes bij een groot aantal bedrijven.

De A.P.B. heeft sinds zijn oprichting blijk gegeven van grote activiteit⁶⁾. Kritiek op de arbeid van de A.P.B. is echter niet uitgebleven. In een scherp gesteld artikel heeft Robert N. Anthony in de *Harvard Business Review*⁷⁾ de A.P.B. verweten, dat naar de oplossing van nevenvraagstukken wordt gestreefd in plaats van naar de oplossing van fundamentele problemen, zoals de conceptie over de aard van activa en passiva, de meting van activa en passiva en het begrip netto-winst.

Veel algemener dan de kritiek op de aanpak is het ongeduld, dat uit talrijke publicaties blijkt over het uitblijven van uniforme richtlijnen terzake van accounting principles, die de vergelijking van financiële positie en resultaten van ondernemingen beter mogelijk zouden maken. Er wordt op gewezen, dat indien het beroep niet spoedig met resultaten komt, een ingrijpen van de S.E.C. tot de mogelijkheden behoort. Krachtens een aantal wetten, waarvan de Securities Act van 1933⁸⁾ de meest omvattende is, heeft de S.E.C. de mogelijkheid om voorschriften over accounting principles te geven. Bovendien zou de S.E.C. daarvoor redelijk goed geëquipeerd zijn. De gedachte, dat een lichaam als de S.E.C. van deze mogelijkheden gebruik zal maken wordt echter algemeen als een weinig aantrekkelijk vooruitzicht beschouwd. In zijn eerder genoemde artikel geeft Robert N. Anthony uiting aan zijn vrees, dat de S.E.C. verder zal gaan dan het vaststellen van „principles” en ook gedetailleerde richtlijnen zal voorschrijven, hetgeen tot verstarring zal leiden. Daardoor zal dan een verdere ontwikkeling worden belemmerd. Anthony motiveert zijn vrees door de opgedane ervaringen in soortgelijke gevallen in het binnenland (met betrekking tot het spoorwegbedrijf en de public utilities) en in het buitenland (West-Duitsland en Frankrijk). Hij ziet zelfs als konsekwentie, dat het opleggen van de regels en de controle op de toepassing ervan de S.E.C. aanleiding zou kunnen geven om de controlefunctie van het accountantsberoep over te nemen.

Tot dusverre hebben vooraanstaande functionarissen van de S.E.C. er echter duidelijk uiting aan gegeven, dat accounting principles bij voorkeur niet door een overheidsorgaan behoren te worden voorgeschreven.

De huidige situatie is ook daarom zo mistroostig voor het beroep, omdat er noch in het bedrijfsleven (en beleggingsdeskundigen) noch in het accountantsberoep eenstemmigheid bestaat over de na te streven mate van uniformiteit in accounting principles. Zo wordt bijvoorbeeld ook betoogd, dat een te grote mate van uniformiteit door de grote gevarieerdheid in - en de complexe verschijningsvormen van de ondernemingen evenzeer tot een misleidend beeld in de jaarrekening kan leiden als een te geringe mate van uniformiteit. Absolute vergelijkbaarheid van ondernemingen onderling op grond van financiële gegevens alleen wordt een fictie geacht en de enkele hantering van eenvoudige vergelijkingsmaatstaven zoals „earnings per share”, als waren zij rapportcijfers van scholieren, wordt door vele beleggingsdeskundigen als ontoereikend beschouwd.

De ernstige verdeeldheid over de vraagstukken rond de uniformiteit van ac-

⁶⁾ Vgl. bijv. „Een Amerikaanse leer van de jaarrekening”, M.A.B. november 1966 en december 1966.

⁷⁾ „Showdown on Accounting Principles”, *Harvard Business Review*, mei/juni 1963.

⁸⁾ Vgl. Section 19 (a).

counting principles, die binnen leidende kringen van het accountantsberoep bestaan, hebben in de pers veel aandacht gekregen. Reeds in 1964, in een artikel onder de titel „Civil war among the auditors”⁹⁾, werden de grote accountantskantoren in twee kampen verdeeld. Onderscheiden werden enerzijds de „Traditionalists” of „Conservatives”, en anderzijds de „Reformists”. Los van de vraag of deze indeling in groepen die uiteraard op een simplificatie van genuanceerde individuele standpuntbepalingen berust, juist is, kan uit deze en andere publicaties worden afgeleid, dat in essentie de verschillen tussen beide groepen de volgende achtergrond hebben.

De „Traditionalists” achten de leiding der ondernemingen niet alleen maar primair verantwoordelijk maar ook beter gesitueerd dan wie ook voor de keuze van de toegepaste accounting principles. De accountant beoordeelt de toegepaste accounting principles vanuit zijn controlefunctie en ten behoeve van de leiding maar ook en vooral ten behoeve van het publiek, uitgaande van zijn kennis van het bedrijf en de behoefte van het publiek. De „Reformists” erkennen de primaire verantwoordelijkheid van de leiding en ook de betekenis van de functionele plaats van de leiding bij de keuze van de accounting principles, doch zijn van mening dat verdergaande voorschriften gewenst zijn zowel ter bescherming van het publiek als van de leiding.

Ook andere factoren - vallend buiten het kader van dit artikel - worden in publicaties genoemd. Hier moge worden volstaan met deze zeer ruwe schets van de standpunten.

Recentelijk zijn de tegenstellingen weer opgelaaid over twee van de onderwerpen waarover de A.P.B. na 31 december 1967 een „Opinion” wilde uitbrengen, nl.: het opnemen van latente belastingverplichtingen in jaarrekeningen¹⁰⁾ en het spreiden van de „investment tax credit” over de gebruiksduur van het actief. Een groot accountantskantoor bracht in juli 1967 een brochure uit¹¹⁾, waarin wordt gesteld, dat de algemene regel om latente belastingverplichtingen op te nemen in een groot aantal gevallen kan leiden tot een te lage voorstelling van het eigen vermogen in de jaarrekening. Ook representanten van andere grote accountantskantoren, die tot de „Traditionalists” gerekend worden, hebben zich in gelijke zin uitgelaten blijkens perspublicaties.

Hetzelfde geldt voor het voorstel tot algemene verplichting van het spreiden van de „investment tax credit” over de gebruiksduur van het actief. Vooral „Traditionalists” zijn van mening, dat ook de zogenaamde „flow through”-methode, d.w.z. de investment tax credit wordt als bate genomen in het jaar waarin zij werd verkregen, als alternatieve mogelijkheid moet worden gehandhaafd¹²⁾.

Ook in kringen buiten het beroep wordt deze laatste mening gedeeld, zoals o.a. door de Financial Executives Institute, terwijl ook van de zijde van de U.S. Treasury in een brief afwijzend werd gereageerd op het voorstel over de investment tax credit.

Geconfronteerd met al deze kritiek heeft de heer Heimbucher, voorzitter van de A.P.B. verklaard, dat men ter bestudering van de commentaren het gedeelte

---

⁹⁾ Dun's Review, april 1964.

¹⁰⁾ Accounting Research Study No. 9.

¹¹⁾ Price Waterhouse & Co: „Is Generally Accepted Accounting for Income Taxes Possibly Misleading Investors?”

¹²⁾ Opinion No. 4 liet die mogelijkheid open.

van de voorstellen, dat betrekking heeft op de „investment tax credit” zal lichten uit het complex, om er een afzonderlijke „Opinion” over uit te brengen¹³⁾.

Slotopmerkingen

Aangezien dit artikel ten doel had om een algemeen beeld te geven van de zorgelijke verschijnselen die samenhangen met de publiciteit rond het beroep, is eenzijdig de nadruk komen te vallen op de moeilijkheden waarmee het beroep op deze gebieden kampt. De publiciteit in de Verenigde Staten heeft er echter ook toe geleid, dat enerzijds beter begrip is ontstaan voor de positie van het Amerikaanse beroep en de betekenis, die de accountants voor het economisch verkeer aldaar kunnen hebben, terwijl anderzijds het beroep zich is gaan realiseren, dat nog veel meer dan voorheen moet worden gezocht naar wegen om de functie scherper te bepalen.

In verband met de steeds luider wordende roep tot internationale samenwerking is het van betekenis om de ontwikkelingen in de functie van het Amerikaanse beroep te volgen. Zoals de geschiedenis van het Amerikaanse beroep leert zijn daarbij niet alleen de uitkomsten van de vele aan de gang zijnde „cases” van belang, maar ook de invloed daarvan op de beroepsopvattingen alsmede de wijze waarop dit zal worden geconcretiseerd.

Voorts verdient de ontwikkeling met betrekking tot de accounting principles onze volle aandacht en in verband met het binnen de E.E.G. over het vennootschapsrecht gevoerde beraad en in het algemeen in verband met de toenemende internationalisering van ondernemingen en de ermee gepaard gaande toename van de spreiding van vraag en aanbod van vermogen.

---

¹³⁾ Zie Opinion No. 11.